

ruch

1. Być w ciągłym ruchu «prowadzić ożywiony tryb życia, zajmować się wieloma sprawami»: Jesteś w ciągłym ruchu, zabiegana, zaferowana, pracująca nierówno „zrywami”, zamyślasz się (...) a potem nagle znowu okazujesz niezwykłą aktywność i werwę. *Przekrój* 771/1960.

2. Coś idzie, poszło w ruch «coś zostało użyte, wykorzystane jako narzędzie pracy, broń w walce itp.»: A więc lawina. W ruch idą sondy. Do akcji przygotowują się psy. *M. Jagiełło, Wołanie*.

3. Ktoś nie ma (już) ruchu «ktoś nie ma (już) możliwości działania i musi tolerować rzeczy dla siebie niekorzystne lub przykre»

4. Mieć swobodę ruchów **a)** «mieć możliwość nieskrępowanego niczym poruszania się»: Kuchenka była miniaturowa i te młode dziewczyny miały ograniczoną swobodę ruchów. *T. Różewicz, Opowiadania*. **b)** «mieć możność swobodnego działania»: Wątpię jednak, czy kraje sojusznicze miały więcej swobody ruchów przed powstaniem Układu w roku 1955, czy później, kiedy już powstał i był regularnie przedłużany. *W. Górnicki, Szerpa*.

5. Puścić, wprawić coś w ruch **a)** «spowodować obracanie, poruszanie się czegoś»: (...) jedna z panienek puściła w ruch butelkę, która zatrzymała się celując szyjką we mnie i byłem zmuszony do zdejmowania marynarki. *I. Iredyński, Dzień*. **b)** «uruchomić maszynę, umożliwić funkcjonowanie czegoś»: Zgięty od naporu wiatru, niemal na czworakach dopadłem wehikułu. Wśliznąłem się do jego wnętrza i puściłem w ruch silnik. *Z. Nienacki, Strachy*. **c)** «zapoczątkować serię zmian, jakiś proces itp.»: Obie strony walczące nie ograniczały się jedynie do rokowań w zaciszu ambasad czy gabinetów ministerialnych, lecz puściły w ruch olbrzymią maszynę propagandową. *J. Pajewski, Historia*.

6. Ruch w interesie «ożywiona działalność, szybkie zmiany»: Zanotowaliśmy dużo większe niż zazwyczaj zainteresowanie mieszkaniami – przyznaje Maria Bednarska z Marvipolu. – Ruch w interesie jest ogromny. Wzrósł o 40, 50% – dodaje. *ŻW* 14/12/2001.

ruja

książk. **Ruja i porubstwo** «rozwiązłość seksualna»: Świat stanął na głowie! Wokół ruja i porubstwo, upadek obyczajów i totalna degrengolada. *CKM* 5/2001.

ruletka

Rosyjska ruletka **a)** «dawna gra oficerów carskich, polegająca na przyłożeniu do głowy wybranego losowo uczestnika gry rewolweru i naciśnięciu spustu, w celu sprawdzenia, czy rewolwer wystrzeli» **b)** «postępowanie o wysokim stopniu ryzyka, w którym o wyniku decyduje przypadek, a stawką często jest życie»: Żegluga we mgle w pobliżu linii okrętowych jest zawsze trochę rosyjską ruletką (...). *A. Urbańczyk, Pacyfik*.

rumak

Stalowy rumak «pojazd mechaniczny»: Posiadanie stalowego rumaka wydaje się dziś bardziej elitarne niż żywego rumaka. Koń pod siodło kosztuje kilka tys. złotych. Tymczasem dobry, markowy motor – nawet 100 tys. zł. *DD* 24/08/2001.

runo

książk. **Złote runo** «bogactwo, majątek»: Wyprawa po złote runo udała się jednak tylko częściowo, bowiem samochodów, po które wyjechali, nie zdobyli (...). *J. Rolicki, Gierek*.

rura

posp. **Rura komuś zmiękła** «ktoś zmniejszył swoje wymagania, spokorniał»: Zbyszek Młotek, zadowolony ze swego wyczynu, powtarzał: – Ale mu przypaskudziłem, widziałeś, na początku tak się stawał, i szybko rura mu zmiękła, no nie? *M. Nowakowski, Od Benka*.

ruski

pot. **Popamiętać ruski miesiąc** «zapamiętać karę na długo, odczuć coś dotkliwie»: Dowiedziałam się, że moja córka przychodzi tu do tego starucha i wysiaduje u niego. Jak ja go dopadnę, to popamięta ruski miesiąc. Żeby moją córkę uwodził ten stary koń, moją córkę, tę niewinną istotę! *T. Kwiatkowski, Panopticum*.

ruszyć – ruszać

1. Ani rusz «o zupełnej niemożności działania, rozpoczęcia, kontynuowania czegoś»: Co on powiedział? Jakie nazwisko wymienił? Ani rusz nie może sobie przypomnieć. *Andrzej Zbych, Stawka*.

Pisać do szuflady

Czyli: pisać rzeczy, nieprzeznaczone, przynajmniej na razie, do druku. Piszemy, by nas czytano. Ale czasem piszemy, wiedząc, że albo na razie nie można, albo nie od razu nas przeczytają, albo, przeczytawszy, zaraz zapomną, albo nie docenią, albo nie uwierzą. Piszemy tak w ogóle, do potomności, do *późnych wnuków*, albo też po to, żeby coś, co powinno naszym zdaniem być napisane, napisane zostało. Dla takich rzeczy najlepsza jest szuflada. Dobrze zamykana. (*J.B.*)

2. Nie móc ruszyć (ani) ręką, ani nogą «być bardzo zmęczonym, wyczerpanym, niezdolnym do najmniejszego wysiłku»: Słyszę piekielny łomot, przede mną rozkwita biel pękniętej przedniej szyby, słyszę wybuch poduszki powietrznej. I piekielny ból. Myślę, rozwalilem go. Rozwaliłem. I czuję żal. Leżę i nie mogę ruszyć ani ręką, ani nogą. *M. Bukowski, Wysłannik.*

3. Ruszyć głową, rozumem, książką, konceptem «pomyśleć nad czymś, zastanowić się»: (...) na wszystko można znaleźć sposób, byle tylko głową ruszyć – rozważałem filozoficznie. *R. Antoszewski, Kariera.*

4. posp. Ruszyć tyłek, wulg. dupę «ruszyć się z miejsca, zacząć coś robić»: Cała policja jest taka! Gdyby nie prasa, nikogo byście nie złapali. Ruszacie dupę tylko dlatego, że o tym piszemy. *M. Saramonowicz, Lustra.*

ruszyć się – ruszać się

1. Nie ma gdzie się ruszyć «jest bardzo ciasno, brakuje miejsca, przestrzeni»: Ja w sprawie papierzyków – potoczył ręką po biurku, na którym piętrzyły się biuletyny i gazety – przecie pan radca nie ma już gdzie się ruszyć. Można uprzątnąć? *W. Żukrowski, Tablece.*

2. Nie ruszyć się skądś krokiem, (ani) na krok «stać gdzieś przebywać, nie opuścić danego miejsca»: Sąsiedzi ze szczegółami opisywali, jak bawił się z dziećmi i ani na krok nie ruszał się z domu. *Rzecz 21/02/2000.*

rwąć się

Nogi same się rwą do tańca «skoczna muzyka powoduje, że ktoś ma ochotę zatańczyć»: Pod wieczór włączyłam radio (...) a tu muzyka taka, że same nogi rwą się do tańca. *S. Łubiński, Ballada.*

ryba

1. Czuć się jak ryba w wodzie «czuć się bardzo dobrze w środowisku odpowiednim dla siebie»: Była to osoba młoda, jeszcze chyba przed trzydziestką, może nie tyle piękna, co ujmująca przez swój smutny uśmiech i powściągliwość ruchów. Mówiła tylko szeptem i chyba czuła się w ciszy bibliotecznej jak ryba w wodzie. *J. Stawiński, Piszczek.*

2. łović ryby przed niewodem «liczyć na korzyści z czegoś, co nie jest jeszcze przesądzone»

3. Pływać jak ryba «pływać bardzo dobrze»: (...) marynarze spuścili do morza na sznurach młodego chłopaka z Cypru, który pływał jak ryba, i ten przepchnął koniec ciężkiej liny pod kadłubem okrętu. *J. Dobraczyński, Miecz.*

4. Ryby biorą «ryby dają się tapać na wędkę, jest pomyślny połów»: Zimno, grzybów nie ma, ryby nie biorą tak jak można się tego było spodziewać. Jednym słowem – nuda. *DSz 327/2002.*

rybka

1. posp. Albo rybka, albo pipka; albo rybki, albo akwarium «powiedzenie oznaczające, że trzeba się na coś zdecydować, nie można mieć dwóch rzeczy naraz»: Chcesz powtórzyć dzisiejszy bieg? Coś było nie fair? – Cholera ze stadionem! Cholera z czekaniem do jutra! – powiedział Adaś. – Albo rybka, albo pipka! Trzeba z tym skończyć dzisiaj! *B. Madej, Półtraktat.*

2. pot. Na rybkę «chcąc coś sprawdzić, wybać czyjeś reakcje; na próbę»: Z Żydami od razu rozprawiliśmy się, legalnie. Tutaj rzuciłem pytanie na rybkę: – Legalnie? A jak było z rozbiciem kilku sklepów i z połamaniem kości jakiemuś Żydowi w podmiejskim zagajniku? Stroop pobał, zapeszył się (...). *K. Moczański, Rozmowy.*

kobieta

- Baba z magla.
- Ciepła wdowa.
- Dama czyjegoś serca.
- Dziewica konsystorska.
- Kobieta, dziewczyna jak łania.
- Kobieta zmienną jest.
- Kobieta z przeszłością.
- Kobiety nie bij nawet kwiatem.
- Kura domowa.
- Malowana lala.
- Matka dzieciom.
- Pani domu.
- Pierwsza naiwna.
- Płeć piękna; piękniejsza połowa ludzkości.
- Słaba płeć.
- Słodka idiotka.
- Stara panna.
- Śpiąca królewna.
- Żandarm w spódnicy.

Mało jest tak zróżnicowanych metafor i skojarzeń, jak w przypadku kobiety, dziewczyny, damy, baby – wszystkie emocjonalne. Bywa ona porównywana do zwierząt, od kury do łani. Może dlatego, że jest zmienną. Jako płeć jest słaba i piękna, to rzadkie zestawienie. Mężczyźni, mówiąc o kobietach, wahają się między wściekłością a wyszukaną elegancją. Dlatego wpadają na dziwny pomysł, by bić ją kwiatem. Ale nie można tego zaakceptować. (J.B.)